

Avrupa'da İlerici Kamusal Su İdaresi

Örnek olay arayışı

Transnational Institute (TNI) ve Corporate Europe Observatory (CEO) tarafından Ocak 2009'da yayınlanmıştır.

Derleyenler: David Hachfeld, Philipp Terhorst ve Olivier Hoedeman

Düzenleme: Vicky Quinlan

Çeviri: Örsan şenalp

Teşekkür

Bu tartişma metninin çıkış noktası, Reclaiming Public Water Network (Kamusal Suyu Geri Talep Etme Ağı) tarafından 7-8 Ocak 2008 tarihinde Brüksel'de gerçekleştirilen "Avrupa'da su temininin özelleştirilmesine ve ticarileştirilmesine alternatifler" semineridir. Bu seminer sırasında, Avrupa'da kamu eliyle verilen ilerici su hizmeti örneklerinin bir envanterini çıkarmak ve eldeki örnekleri analiz etmek üzere, açık uçlu -yani isteyen herkesin katılabileceği- bir çalışma grubu oluşturulmuştur.

Hem Watertime Projesi'nden edindinilen değerli bilgiler, hem de Public Services International Araştırma Ünitesi (PSIRU) ve Avrupa Kamu Hizmetleri Sendikaları (EPSU)'dan sağlanan veriler, bu çalışmanın ortaya çıkmasında büyük rol oynamıştır. Bununla birlikte, Kamusal Suyu Geri Talep Etme Ağı pratiklerine dahil olan aktivistlerin katkıları olmadan bu metnin ortaya çıkması mümkün olamazdı.

Geri bildirim

Bu metin konu hakkında var olan örnekleri bir araya getirerek yaygın bir tartişma başlatmayı amaçlayan ilk girişimdir. Metinde ortaya koyulan konu ve fikirler hakkında okuyuculardan gelecek yorum, görüş ve öneriler tarafımızca samimiyetle ve ilgiyle beklenmektedir. Eğer bu çalışmaya katılmak veya tartişma metni hakkında geri-bildirimde bulunmak isterseniz şu e-posta adreslerini kullanarak bizimle irtibata geçebilirsiniz: David Hachfeld (post@davidhachfeld.de), Olivier Hoedeman (olivier@corporateeurope.org)

Giriş

1980'li yıllardan bu yana neoliberal politikaların yükselişe geçmesi nedeniyle, Avrupa'da verilen temel kamusal hizmetlerin ticarileştirilmesi ve özelleştirilmesi baskın politik eğilim haline geldi. Ulusal, bölgesel (Avrupa) ve uluslararası düzeylerde gerçekleştirilen liberalleştirmeler yeni servis piyasalarının yaratılmasını getirdi ve güçlü şirketler bu piyasalardan en karlı payları ele geçirmek için birbirleri ile kavgaya tutuştular. Bu politikaların sonucunda telekomünikasyon gibi bazı eski kamu sektörleri, kapitalist piyasa prensiplerine göre baştan aşağı yeniden yapılanmaya başlandı. Bu prensiplerin su hizmetleri ve atık yönetimi üzerine yaptığı etkiler ise ülkeden ülkeye ciddi değişiklikler göstermektedir. İngiltere, Fransa ve Galler'de özelleştirilme baskın hale gelmişken, diğer Avrupa ülkelerinde su hizmetleri alanında özel sektörün sadece küçük bir rol oynayabildiği görülüyor. Bunun yanında, dış kaynak kullanımı (outsourcing) ve 'yeni kamu işletmeciliği' mekanizmalarının devreye sokulması -bir çok su idaresi resmi olarak kamunun elinde kalsa da- esasen su hizmetlerinin ticarileştirilmesini getirmiştir.

Suyun hali hazırda özelleştirildiği yerlerde insanlar bir çok olumsuzluklarla karşılaşmışlardır. Suda özelleştirmenin ve ticarileştirmenin, sadece devletin ve kamu idaresinin demokratik kontrolü anlamında değil, bireylerin yaşamları açısından da ne kadar zararlı olduğunun farkına varılmıştır. Son on yıl içerisinde suda özelleştirmenin nasıl bir fiyasko doğurduğu apaçık görünür hale gelmiştir. Örneğin, 1980'den bu yana su idarelerinin özel sektöre devredildiği İngiltere ve Galler'de alınan sonuçlar alarm verici niteliktedir. Enflasyona uyarlanmış göstergelere göre, özelleştirmelerin ilk dokuz yılında fiyatlar %46 artmıştır. Özel girişimciler aşırı yüksek karlar elde ederlerken, Avrupa'da hala su kaybı konusunda ilk sırada yer alan bu bölgede kaçak sorununun önlenmesine yönelik yeterli bir yatırım gerçekleştirilmemiştir.¹ Dünya'nın en büyük iki su şirketi olan Veolia ve Suez'in merkezi olan Fransa'da kullanıcılar suya, hizmetin belediye eli verildiği yerlere oranla -iyileştirme güvencesi bile olmadan- ortalama %16 daha fazla ücret ödemektedirler.²

Bu deneyimler herhangi bir etki yapmadan öylece kalmamıştır. Kamuoyu yoklamaları göstermektedir ki insanların çok büyük bir kısmı suyun özelleştirilmemesi gerektiğine inanmaktadırlar.³ Yeni özelleştirme planları açığa çıktığı zaman genellikle siyasi partiler, sosyal hareketler, sendikalar bu planlara karşılık hızlı ve güçlü (ve yine genellikle başarılı) bir şekilde direniş geliştirebilmektedirler. Bu direniş hareketleri şimdiye kadar sadece özelleştirmeleri durdurmayı başarmakla kalmamış, bazı durumlarda özelleştirilmiş su hizmetlerinin kamuya dönmelerini bile sağlayabilmişler. Bu tür bir yeniden-belediyeleştirme örneği Fransız kenti Grenoble'de yaşanmıştır.⁴ On yıl süren toplumsal, politik ve yasal direniş sonunda insanlar su idaresini tekrar kamu yönetimi eline döndürmeyi başarmışlardır. Bunun yanında Paris belediye başkanı da, Veolia ve Suez'e verilmiş olan imtiyazların yenilenmeyeceğini duyurmuştur. Yani yürürlükteki sözleşmelerin süresi 2009 yılı içinde dolduğunda, Paris suyu ve onun idaresi tekrar kamunun çerçevesi içine alınacaktır. Fakat bu örnekler hala istisnai düzeydedirler; bunları özelleştirme ve ticarileştirme politikalarından cayıldığının işaretleri olarak değerlendirmek aceleci davranmak olur. Her şeye rağmen, var olan bu örnekler, kamusal su için mücadele eden aktivistlerin gerekli değişim bağlamında girdikleri tartışmalar açısından önemli katkılar yapmaktadır. Bir kaç yıl öncesine kadar tartışmalar daha çok devlet ve su şirketlerinin özelleştirme politikalarının ifşası, eleştirisi ve reddi üzerine kurulmuştu ve aktivistler *direnmenin* en iyi yollarını arıyorlardı. Bugün politik görünüm şekil

değiştirmekte ve bu sorulara artık, giderek artan şekilde, 'ticarileştirme ve özelleştirmeye alternatif olacak kamusal su yönetimi modelleri nelerdir' ve 'nasıl olmalıdır arayışı' eşlik etmektedir. Bu su hareketi adına ileriye doğru atılmış önemli bir adımdır, çünkü sadece suyun kamusal olarak yönetilmesini talep etmek yeterli değildir; hareketlerin aynı zamanda ilerici ve nihai kurtuluşa yönelik bir perspektif içinde, 'kamusalın' ne anlama geldiğini tanımlaması gerekmektedir.

Burada sorulması gereken sorular şunlardır: Ne tür bir su temini modeli istiyoruz? Kamuya bağlı bir su işletmesi su dağıtım hizmetini nasıl daha iyi, sosyal ve çevreye en duyarlı şekilde yerine getirebilir? Fiyasko ile sonuçlanan özelleştirme ve ticarileştirme deneyleri karşısında en iyi alternatifler nelerdir? Ve Avrupa'da geçerli baskın eğilimi tersine çevirmek için, böylesi bir sosyal projeyi nasıl inşa edebiliriz?

Özelleştirme dalgası bir çok kamusal su işletmesini aldı götürdü; fakat yine de sürecin en şiddetli etkisini gösterdiği yerler olan İngiltere, Fransa ve Galler dışındaki Avrupa ülkelerinde su ve atık su hizmetlerinin büyük çoğunluğu kamunun elinde kaldı. Ne var ki bir işletmenin kamuya bağlı olması otomatikman onun iyi işler yaptığı demek olmamaktadır. Kambur otoritelerce verilen zayıf hizmetler, yolsuzluk ve yüksek su kaçakları gibi deneyimler de kamuya ait su işletmelerinde sıklıkla görülmektedir. Özellikle 'yeni kamu işletmeciliği' enstrümanlarının benimsenmesi yoluyla bir çok kamu işletmesi radikal şekilde özel sektör mantığı, yani kar güdüsü ile işler hale getirilmiştir. Yani Avrupa çapında belediyelere bağlı kamu hizmeti veren işletmelerde suyun ticarileştirilmesi süreçleri şüphe götürür derecede ve önemli ölçekte rol oynamaktadır. Bunlardan bazılarını artık özel şirketlerden ayırt etmek imkansız hale gelmiştir.

Not alınması gereken önemli bir gerçek şudur ki, kamu sektörü üzerine uygulanan piyasalaştırma, liberalleştirme ve ticarileştirme politik baskılarına karşın hala iyi işler yapan ve farklı nedenlerden ötürü ilerici olarak değerlendirilebilecek işletmeler mevcuttur. Bu sayede Avrupa için alternatif kamusal su arayışımızda tekerleği yeniden icat etmek zorunda değiliz; kıta içindeki en ilham verici ve en ilerici kamusal su dağıtım örneklerini inceleyerek onlardan dersler çıkarabiliriz. Bu örnekler bizlere daha iyi bir modeller geliştirirken başlangıç noktası olarak hizmet edebilirler. Öyle ki, ne çeşit bir kamusal su temini istiyoruz sorusuna cevap aramaya, hali hazırda verili bu örnekleri analiz ederek başlayabiliriz. Bu metni hazırlarken seçilen yaklaşım bu olmuştur. Burada hedeflenen şey, özel kar için veya suyun ticareten temini mantığına karşı, gerçekçi ve sağlıklı alternatifler üzerine bir tartışmayı desteklemek ve zenginleştirmek olmuştur. Metin bu çerçevede bazı kamusal su ve kanalizasyon işletmeleri örneklerini sunmakta ve bunların başarılı yanları ile verili sınırlılıklarına işaret etmektedir. Bu şekilde var olan iyi kamusal su yönetimi deneyimlerine ışık tutarak umuyoruz ki, özelleştirme ve ticarileştirmelere karşı verilen mücadelelerin bizleri götürdüğüne yön üzerine kapsamlı bir tartışmayı körükleyebiliriz.

1. İlerici kamusal su işletmesi ne demektir?

Avrupa'da ilerici su işletmesi örneklerinin izini sürerken bütünleştirici bir model önermenin herhangi bir yardımı olmayacaktır; çünkü neyin özel, neyin kamusal olacağına dair objektif bir tanımlama yapmaya olanak yoktur.⁵ Su sistemlerini, politik ve toplumsal anlamda çatışmalara gebe ve tarihsel olarak gelişmiş coğrafi

Üretim sistemleri ve dolayısı ile birer mücadele alanı olarak görmemiz gerekir.⁶ Bu yüzden, suyun kamusal karakteri üzerine yapılan tartişmalar özünde öznel görüşler ve değer yargıları üzerinden yürütülmektedir.⁷ Savunulan konular politik tercihleri yansıtıtđı içindir ki, yeni politikaların olanaklı olabilmesi yani suya yönelik daha iyi politikaların uygulamaya geçirilebilmesi için, ilk önce Avrupa'da zelleştirme ve ticarileştirme eğilimini durduracak güçte bir kamusal irade gerekmektedir. İyi işleyen ve ilerici alternatif arayışları ve bu yönde politik olarak tercih edilen kriterler, nihayetinde politik bir baskıyı yaratacak şekilde sivil toplum ve politik aktörlerin bilgilenmesine ve bilinçlenmesine yardımcı olan araçlardır. Özelleştirmeye yönelik en tipik bir soru: kimi toplumlarda ezelden beri kamu eliyle giderilen ihtiyaçların veya doğada mevcut mallar ile karşılanabilen bazı ihtiyaçların bugün neden özel tedarikçiler eliyle sağlanması gerektiği sorusudur. Eğer savunmaya yönelik ve ne *istemediğimize* odaklanan bu konumdan ileriye doğru yol kat ederek, daha bilinçli şekilde ne çeşit bir su temininin ilerici olacağına odaklanan bir pozisyon yaratmak istiyorsak, o zaman "ilerici" ve "kamusal" olanın ne olduğunu daha dakik bir şekilde tanımlamamız gerekmektedir. Bunun için ilk önce ne istediğimizi belirlemeye yarayacak ve ortak bir tartişma zemini yaratabilecek bir ölçütler seti belirlemeye ihtiyacımız vardır.

Mükemmel bir 'ilerici' veya 'iyi' kamusal su yönetimi modeli mevcut değildir. Su doğal bir kaynak olduğundan kalitesi ve miktarı, ona olan ihtiyaç gibi, bir mekandan diğerine değerlik göstermektedir. Su aynı zamanda önemli bir kültürel değerdir. Farklı toplumlar suya dair farklı kültürler geliştirmişlerdir. Bu kültürel miras toplumlarda var olan ve eşitsiz güç ilişkilerini de yansıtır. Bu demektir ki, kamuya ait su ve su arıtma sistemleri tarihsel olarak gelişmiş sistemlerdir ve verili su kültürlerinden bazıları içerinde bazı sorunlu unsurlar barındırmaktadırlar. Bir su yönetimi modeli geliştirip bunu her yerde uygulamaya kalkmak ne mümkündür, ne de istenir veya kabul edilebilir bir şeydir. Bunun yerine, suyla sorumlu bir şekilde ilgilenmenin yolları, mevcut yerel toplumsal yapılar içerisinde aranıp bulunmalıdır.

Dolayısı ile bu metin su yönetimi için genel bir şablon belirleme girişimi değildir. Onun yerine temel fikrimiz, su yönetimine aksettirilmesi gerektiğini düşündüğümüz bir dizi kriteri ortaya koymak ve bu kriterlerin varolan ilerici su hizmeti deneyimlerinde ne şekilde açığa çıktığını gösteren örnekleri derlemektir. Bize göre bu kriterler, su ve atık su hizmetlerini geliştirmek için bizlere rehberlik edebilirler. Özellikle karşılaşılan somut durumlar burada yer verilmeyen bir çok konuyu da içereceğinden, gerçek sorunlara uygun çözümler yerel düzeyde verilmelidir. Aşağıda verilen kriterler tamamlanmış ve her şeyi kapsayan bir set olarak değil, hareketlerin var olan bir tartişmayı ilerletmek ve derinleştirme çabasının ürünü olarak dşnlmelidir.

İlerici Kamusal Su Yönetimi Kriterleri

Aşağıdaki kriterler suyun kamusal bir değer olduğu, suya erişimin vazgeçilemez ve devredilemez bir insan hakkı olduğu, suyun zelleştirilemeyeceği ve ticarileştirilemeyeceği temel ilkeleri üzerine kurulmuş kriterlerdir. Su yönetimi kamu eliyle ve halk-temelli yürütülmelidir. Bu prensipler bütün gezegendeki su hareketlerinin ortaklaştığı, hem fikir olduğu prensiplerdir. Buna ek olarak su hareketleri her yerde aşağıda önerilenlere benzer prensiplere dayanarak kamusal ve halka ait su fikrini yeniden canlandırmaya ve güçlendirmeye çalışmaktadırlar.

İyi kalite

Su yaşamın temelidir. Hijyen, temizlik, beslenme ve sağlık için vazgeçilmez olduğu için kullanılan su yüksek bir kaliteye sahip olmalıdır. Yüksek su kalitesi sadece teknik bazı çözümler ile elde edilecek bir çıktı değildir; aynı zamanda su kaynaklarının, su çevriminin ve havzaların korunmasını, evre kirliliğinden ve kırılgan yaşam-sistemlerine zarar vermekten kaçınmayı gerektirir. Bu sistemlerin korunması iyi bir kanalizasyon yönetimini ve atık su arıtımını içerir.

Evrensel hizmet

Tüm insanlar güvenli ve uygun su ve arıtma hizmetlerine eşit düzeyde erişim hakkına sahip olmalıdırlar. Bireysel hane halklarının sularının kesilmesi yasa dışı olmalıdır.

İhtiyaçları karşılamada etkinlik

Su işletmeleri etkili şekilde alışmaldırlar. Bugün etkililikten sıklıca ekonomik etkililik, yani en düşük maliyet ile en yüksek karı elde etmek anlaşılmaktadır. Bu tek taraflı tanım yerine kamu hizmetleri veren işletmelerin etkililiği, halkların ihtiyaçlarını karşılayabilme ve kamu yararı için gerekli diğer şartları sağlama yeterliliği ile ölçülmelidir. Kamu yararının ne olduğu ve halka nasıl hizmet edileceği yukardan-aşağıya bir yaklaşımla belirlenemez; bunun katılımcı ve demokratik süreçler içinde tartişılarak ve değerlendirilerek tanımlanması gerekir.

Sosyalik

Suya eşit erişim sosyal statüye bağlı olamaz. İnsanlar farklı mali kaynaklara sahiptirler ve sadece tüketime endeksli bir su fiyatlandırması eşitersiz yükler getirecektir. İlerici su yönetimi gerekli mekanizmaları geliştirip, sosyal statüsünden bağımsız olarak herkesin suya eşit şekilde erişebilmesini sağlamalıdır. Diğer taraftan kimsenin suyu, parası ve gücü olduğu için sorumsuzca kullanmasına izin verilmemelidir.

Dayanışma

İnsan hakkı olarak suya erişimi garantilemenin koşulları bir yerden diğerine değişiklik göstermektedir. Bu yüzden su işletmeleri, sadece kendi coğrafyalarındaki durum ile ilgilenmek yerine, başka yerlerdeki su ve arıtma hizmetlerinin gelişimine de yardım etmek için, kendi kapasite ve deneyimlerini harekete geçirmelidirler. Bu kamu işletmeleri arasında açık şekilde bilgi paylaşımı, mali ve teknik dayanışma, çapraz finansal destekleme ve kar amaçlı olmayan birliktelikler gibi mekanizmalar aracılığı ile sağlanabilir.

Sürdürülebilirlik

Doğal su çevrimi hassas bir sistemdir. Bu sistemin korunması, gelecek kuşakların suya erişim hakkının garanti edilmesi için de elzemdir. Bizler suyun sahipleri değiliz, onu sadece doğadan ödünç alıyoruz. Suyun sadece ihtiyaç kadar ve özenli kullanımını sağlamak, onu kirletmemek ve su çevrimine geri iade etmek bizlerin sorumluluğundadır. Su kaynaklarını korumak ve toprak erozyonunu önlemek görevimizdir. Sürdürülebilirlik, bütün su ve kanalizasyon işletmelerinin dayandığı temel prensip olmalıdır. Entegre Nehir Havza Yönetimi (IRBM) bu amaca ulaşmak için kullanılacak bir araç olabilir.

İyi alışma koşulları

Diğer kamu hizmetlerinde de olduğu gibi su hizmetinin verebilmek için de gerekli en önemli kaynaklardan birisi bu işletmelerde çalışan insanlardır. Daha doğrusu çalışanlar yüksek kaliteli kamu hizmeti üretilmesi ve geliştirilmesi açısından kritik bir konuma sahiptirler. Bu yüzden bu çalışanların iş koşulları iyi olmalı, uzun dönemli hedefler koyabilmelerine, yeni fikirleri ve toplumun ihtiyaçlarını benimseyebilmelerine fırsat tanınmalıdır. Su hizmetlerine yönelik halktan gelen taleplerin, sektör çalışanları tarafından işlerine yönelik bir tehdit olarak algılanmaması sağlanmalı ve verilen hizmetin geliştirilmesi için yapılan tartişmalara çalışanlar bir bütün olarak entegre edilmelidir.

Demokratik yapılar ve denetim

'Kamu' genellikle mülkiyetin ve -nüfusun ihtiyaçlarını karşılayan kamusal hizmetlerin yerine getirilmesini sağlayan- politik kontrolün bir fonksiyonu olarak anlaşılmaktadır. Halbuki bu fikrin geçerli olabilmesi için su idaresi yapı ve süreçlerinin tamamen şeffaf ve demokratik kılınması gerekir. Bu da, bütün herkesin su ile ilgili konulara dair karar-alma ve denetim süreçlerinin parçası olabilmesini sağlayan mekanizmaları gerektirir. Bu mekanizmalar temsili demokrasinin bilindik resmi ve çoğu zaman dolaylı mekanizmalarının ötesine geçen, gerçekten katılımcı süreçler olmalıdırlar.

İlerici bir mevzuat

Uzun dönemli tutarlılığı garanti edebilmek için ilerici su 'yönetişimi': su hizmetlerinin kamusal karakteri korumalıdır; suya erişimini bir insan hakkı olarak anayasada ve yasalarda tanımalıdır; su ve arıtma hizmetlerini serbestleştirilme, özelleştirme ve ticarileştirme saldırılarına karşı korumalıdır.

2. Avrupa'dan kamusal su temini örnekleri

Bu bölümde, Avrupa'dan derlenmiş ve yukarıda tanımlanan kriterlerden en azından bazılarını yansıtan on ilerici işletme örneği üzerine yapılmış bir çalışma sunulmaktadır. Bölüm sonunda, ek olarak, hala devam etmekte olan bir sivil toplum kampanyasına yer verilmiştir. Burada derlenenlerin dışında da bir çok kamu işletmesinin verilen kriterlere uyduğunu tahmin edebiliriz. Fakat bu metin varolan yerel deneyimlerin tamamını bir araya getiren bir envanter değil, onun yerine örneklerin geniş çeşitliliği hakkında bir izlenim vermeyi hedefleyen bir metindir. Bunun yanında diğer olumlu örnekler hakkında herkesi bilgi paylaşımına gitmeye, bu yolla Avrupa'da ilerici su yönetimi konusunda varolan bilgi kaynağını genişletmeye davet ediyoruz.

a. Grenoble (France)

Fransız Alpleri üzerine kurulmuş küçük bir kasaba olan Grenoble'de içme suyu, 2001 yılından beri kamu tarafından yönetilmektedir. Daha önceki on iki yıllık süre zarfında kasaba suyunun idaresi, biri özel ve diğer kamu-özel karışımı iki şirkete devredilmiş durumda idi. Özelleştirme kararını önemli ölçüde meşrulaştıran gerekçe en üst düzeyde vuku bulan bir yolsuzluk olmuştu. Belediye başkanının kanunsuz olarak aldığı finansal desteğin ve kabul ettiği hediyelerin toplamı 2.7 milyon doları buluyordu. Bağlı ortaklıklarına verilen ihaleler aracılığı ile, hileli fiyatlandırma ve bilançoda sahtecilik yolu ile bu özelleştirme, ana firma SUEZ için karlı bir yatırıma dönüşmüştü. Fakat 25 yıl sürmesi öngörülen sözleşme feshedildi. Şehir konseyindeki çoğunluğun değişmesinden sonra başlatılan güçlü bir kampanya ve bir dizi mahkeme neticesinde şehir yönetimi suyu tekrar eline almaya karar verdi. Belediye başkanı ve Suez'in ileri gelen yöneticileri hapis cezasına ve büyük para cezalarına çarptırıldılar. Özelleştirme süreci ve şirketin belirlediği fiyatlar kanunsuz sayıldı.

2001 yılından beri Grenoble su idaresi, kendisine şehir konseyi karşısında belli miktarda bir otonomi tanıyan ve Fransızcası "régie à autonomie financière et personnalité morale" olan bir yasal statüye sahipti.⁸ İdarenin yeniden belediyeleştirilmesi su fiyatlarının istikrara kavuşmasını ve yeni yatırımların sayısında artış getirdi. Dış kaynak kullanımı yerine hizmetin idare tarafından verilmiş olması önemli ölçüde tasarruf sağladı ve işletme kar odaklı anlayışı terk etti. Buna karşın Grenoble örneğini ilginç kılan tek şey onun sadece etkin bir kamu işletmesi örneği olması değildi. Yeniden belediyeleştirmeye ilaveten işletme yapısının demokratikleştirilmesi de söz konusu oldu. Yeni şirkette, şehir

konseynin seçtiği altı kişi yanında, yine konsey tarafından atanan beş sivil toplum temsilcisi (uzman) de yönetim kurulu üyesi oldu. Yönetim kurulunun üçte birinin şehir konseyi tarafından seçilmesini öngören orijinal tasarım ise bölgesel belediyeleri kapsayan yeni yasal düzenleme nedeni ile gerçekleştirilemeden kaldı. Buna rağmen, işlemenin iletişim politikasında büyük bir değişime gerçekleşebildi. Yeni kurulan kullanıcı komitelerinin düzenli bilgilendirme yapması ve yönetime dair dökümanları yayınlama sayesinde, kullanıcıların ve halkın gereken bilgiye ulaşabilmeleri önemli ölçüde sağlanabilmiştir. Ne var ki, örneğin fiyatlandırmaya dair bazı raporlar gibi, işletmenin elindeki tüm bilgi kamunun kullanımına açık değildir, bu durum bir kenara not edilmelidir. Fakat tüm sınırlılıklarına rağmen Grenoble'deki bu süreç bir işletmenin kar amacından kurtulup, halkın kontrolünde ve halkın çıkarı için nasıl yeniden yapılandırılabilirliğine dair iyi bir örnek oluşturmaktadır.⁹

Grenoble Fransa'daki tek yeniden belediyeleştirme örneği değildir. Neufchâteau, Castres, Fraisses ve Varages gibi diğer bazı küçük yerleşim birimlerinde de daha önce özelleştirilen işletmeler, yine benzeri vatandaş katılımı mekanizmaları ile kamu yönetimine dönmüştür.¹⁰

b. Amsterdam (Hollanda)

2005 yılında Hollanda'da sadece kamuya ait işletmelerin içme suyu hizmeti verebileceğini öngören yeni bir su yasası yürürlüğe girdi. Yasa Hollanda'da su işletmelerinin özelleştirilmelerini yasakladı ve bu gün ülke çapındaki on içme suyu işletmesinin idaresinin de yerel ve bölgesel hükümetlerin elinde kalması garanti edilmiş oldu. Fakat buna rağmen, verili işletmelerin çoğunun giderek özel şirket gibi yapıldığına ve onlar gibi davrandığına şahit oluyoruz. Kar-odaklılık, yetki devri ve dış kaynak kullanımı gibi yaklaşım ve politikalar Vitens ve Evides gibi büyük kamu işletmelerinde yaygınlık kazanmakta. Buna karşın Oasen ve Duinwaterbedrijf Zuid-Holland gibi küçük işletmelerin kamu işletmesi gibi davranma eğilimi daha yüksek. Yaygın ticarileşme eğilimine kapılmayan en önemli örnek ise Amsterdam su idaresi. 2005 yılında Amsterdam belediyesi ile Amstel Su Masası Gooi ve Vecht birlikte, tüm su hizmetlerinden sorumlu bir kamu kurumu olan "Waternet"i kurdular.¹¹ İçme ve sulama suyu, kanalizasyon ve atık arıtma, doğayı koruma, selden korunma, kanalların, su yollarının ve diğer su kaynaklarının yönetimi dahil olmak üzere bütün su sistemi ile ilgilenen bu kurum - belirli bir derecede özerkliğe sahip olsa da- Amsterdam belediyesi ve bölgesel su yönetimine karşı sorumluk taşımakta ve onların kontrolünde çalışmaktadır. Waternet'in örnek aldığımız ilerici yanı, su konularında geliştirdiği uluslararası dayanışmacı pratiklerdir. Kamu su idareleri arasında kar amaçlı olmayan işbirlikleri, yani "kamu-kamu ortaklıkları", anlamında Waternet dünya çapındaki en deneyimli işletmelerden birisidir. Otuz yıldır aktif olarak karşılıklı değişim ve diğer formları ile kar amaçlı olmayan iş birlikleri geliştirmektedir. Bu deneyimler kurum içindeki ayrı bir birim olan Dünya Su Ağı (WereldWaterNet) tarafından yürütülmektedir. İşletme halen Surinam, Mısır, Endonezya, Filistin gibi birkaç ülkede; bilgi ve deneyim paylaşımı yoluyla; içme suyu hizmetlerinin geliştirilmesini hedefleyen projeler yürütmektedir. Yılda belirli sayıda kurum çalışanı -toplam altı tam-zamanlı çalışanın çalışma süresine denk gelecek şekilde- ardında hiçbir ticari güdü yer almayan bu projelere dahil olmaktadır. Waternet kendi resmi internet sayfasında şöyle demektedir: "eşitlik temelinde bildiklerimizi diğerleri ile paylaşmak istiyoruz, kendimize saklamak değil."¹²

c. Münih (Almanya)

Bir güney Alman şehri olan Münih'in nüfusu yaklaşık olarak 1.4 milyondur. şehrin 1880'ler den bu yana daima kamunun elinde bulunmuş olan su ve kanalizasyon işletmeleri başarılı kamu işletmesine örnek olarak görülebilirler. Düşük düzeyde bir özerkliğe sahip olan Kanalizasyon işletmesi Münchner Stadtentwsserung belediyye bağlı bir işletmedir ve doğrudan doğruya şehir konseyi tarafından denetlenir. şehrin içme suyu ise yüzde yüz belediyye ait olan ve suyun yanında elektrik, gaz, toplu taşım ve yüzme havuzlarından da sorumlu olan Stadtwerke München (SWM) tarafından sağlanmaktadır. Kanalizasyon idaresinin aksine SWM, şehir konseyine karşı daha yüksek bir özerkliğe sahiptir ve bu yüzden konseyin işletme üzerindeki denetimi dolaylıdır. İki bin bir ve 2004 yıllarında çıkan yeni rekabet yasası ve AB şirket Ele Geçirme Direktifine dayanarak SWM, iş yapısını dönüştürmeye zorlanmıştır. Ulaştırma şirketi bir tali kuruluşa dönüştürülmüş; su, gaz ve elektrik hizmetleri ise SWM çatısı altında bir kaç bağımsız şirkete ayrılmış durumdadır. Dolaylı bir şekilde şehir finansal olarak daha zayıf hizmetleri kendi içinde destekleyerek şimdiye kadar bu yapıyı koruyabilmiştir. şirketin tamamının veya bir parçasının özelleştirilmesi için yapılan girişimler reddedilmiştir. Yerel su hareketi Wasserallianz Münih, 2004 yılında su yönetiminin tamamen şehrin kontrolüne verilmesini talep etmek ve böylelikle piyasa serbestleştirme politikaları çerçevesinde artan zelleştirme baskılarına karşı çıkmak için kurulmuştur.

şehirdeki su ve kanalizasyon hizmetleri halen iyi durumdadır. İçme suyu ve arıtma hizmetlerinin fiyatları hala Almanya genelindeki en düşük fiyatlar arasında yer almaktadır ve suyun kalitesi yüksektir. Fakat şirketlerin etkinlikleri sadece ekonomik anlamda olmaktan öteye geçmektedir. Doğal suların idaresinde gözetilen çevresel sürdürülebilirlik yöntemleri, diğer belediyeler için de model olarak alınabilir. Yeraltı su kaynaklarını korumak için şehir idaresi ormanları sürdürülebilirlik ilkesine göre yönetmekte ve 1992 yılından bu yana koruma bölgelerindeki çiftçileri organik tarım yöntemleri kullanmaya teşvik etmeyi amaçlayan bir program yürütmektedir. Sadece finansal destek vererek değil, ürünlerini pazarlama desteği de sunarak yönetim, şimdiye kadar yüz iftiyi organik tarıma geçmeye ikna etmiş durumdadır. Atık su yönetimi de bu evre uyumlu anlayışı destekleyecek şekilde oluşturulmuş. Arıtma tesisini terk eden ve Isar nehrine bırakılan sular neredeyse banyo suyu kalitesindedir. 1998 yılından bu yana Münih belediyesi, nehrin kıyısında bulunan diğer belediyeler ile birlikte en yüksek arıtma ve dezenfektasyon tekniklerini kullanarak nehir suyunu civar sakinlerinin yzebilei temizlikte tutmayı ve böylece onların yaşam kalitelerini artırmayı hedeflemektedir.¹³

d. Viyana (Avusturya)

Viyana'da su ve kanalizasyon hizmetleri şehir idaresine (magistratischer Betrieb) bağlı iki birim eliyle direk olarak yönetilmektedir ve şehir konseyinin denetimi altındadır. Viyana nüfusunun (1.76 milyon) neredeyse tamamına içme suyu, Avusturya Alplerinde bulunan kaynaklardan su yolları ile getirilmektedir ve getirilen bu su sadece minimum düzeyde bir arıtmayı gerektirmektedir. İşletme kaynakların ve çevrenin korunmasına en yüksek önceliği vermektedir. Varolan su kapasitesinin sadece küçük bir bölümü kullanılmakta ve şehir idaresine bağlı orman şirketi su kaynağı alanında -kar amacı olmadan ve kaynağın korunmasına yönelik olarak- karma bir orman işletmesi de yürütmekte. Su hizmetleri yönetimi kati şekilde kar amacı olmadan ve maliyet kurtarma odaklı olarak sürdürülüyor. Bu çerçevede 2001 yılında şehir yönetimi, anayasasında suyu koruma altına aldı ve bir Su Statüsü (Charter) yayınladı.¹⁴ Anayasal koruma AB'den ve ulusal hkmetten gelen serbestleştirme ve zelleştirme baskılarına karşı verilen bir tepki idi. şu anda herhangi bir su altyapısının veya ormanın satışı için üçte iki

çoğunluk gerekmektedir. Su Statüsü, suyun korunması ve suyun tüm kuşaklar için erişilebilir kılınmasını politik bir öncelik haline getirmektedir. Statü'de vatandaşlara su temin edilmesi temel bir hizmet olarak ve belediyenin özel şirketlere devredemeyeceği ana sorumluluklarından birisi olarak görülmektedir. Dahası, Statü doğanın korunmasını garanti altına almakta ve suyun lüks bir mal olarak görülemeyeceğini, ve nüfusun makul bir fiyatla yüksek kaliteli suya erişiminin bir hak olduğunu açıkça belirtmektedir. Fiyatların maliyeti kurtarma ilkesi ile belirlenmesi öngörülmekte ve kar maksimizasyonu şiddetle reddedilmektedir. Nihayet şehir idaresi Statü'de, Avrupa Birliği Su Çerçeve Direktifine riayet edeceğini vurgulamaktadır.

e. Dikili (Türkiye)

Dikili İzmir ili sınırlarında bulunan küçük bir sahil kasabasıdır. Kasaba'da suya uygulanan ilgiye değer bir sosyal fiyatlandırma sistemi olduğu görülmektedir. Sol eğilimli bir parti olan Sosyal Demokrat Halkçı Parti'den seçilen Dikili Belediye Başkanı Osman Özgüven, toplumsal sorumluluk çerçevesinde bir kamu hizmeti anlayışını ortaya koymuştur. Herkes için karşılanabilir düzeyde düşük ücretle sunulan sağlık hizmetleri, ücretsiz yerel ulaşım ve belediye fırınlarından ucuz ekmek hizmeti yanında su hizmetleri de yeniden yapılandırılmıştır. Hane halkı başına aylık olarak on ton su ücretsiz olarak sağlanmaktadır. Bu sınırın üstünde yapılan kullanıma normal fiyat tarifesi uygulanmaktadır. Belediye buna ek olarak bir önceki yönetim döneminde faturalarını ödenemeyen sakinler için af çıkarmış, ve çalışanlarına yüzde ellilik bir indirim uygulamıştır. Belediye Başkanına göre bu uygulama eşitlik ilkesini çiğnememektedir ve su temininden sorumlu olan diğerlerine de örnek olmalıdır. Bu yeni fiyat sisteminin uygulamaya geçmesi ile sadece sosyal bir su temini modeli ortaya çıkmamış, bölgedeki kit su kaynaklarından tasarruf edilmesi de sağlanmıştır. Buna karşın Sayıştay, Belediye Başkanı'nı ve meclis üyelerini, uyguladıkları bu sosyal kamu hizmeti politikasından ötürü, görevi ve yetkiyi kötüye kullanmakla itham etmiştir.

f. Emschergenossenschaft and Lippeverband (Almanya)

Emschergenossenschaft ve Lippeverband, Almanya'nın Kuzey Ren-Westphalia federal eyaletinde bulunan ve çok sıkı işbirliği içinde çalışan iki kanalizasyon işletmesidir. Aralarındaki bu ortaklık onları Almanya'nın kanalizasyon hizmeti veren en büyük idaresi konumuna getirmiştir. Geçen yüzyılın başındaki kuruluşlarından bu yana her iki işletme de, kamu kooperatifi olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir. Emscher ve Lippe ırmakları havzasında bulunan belediyeler ve büyük sanayi (ağır sanayi, maden) şirketleri bu kooperatifin üyeleri arasındadır. Fakat, üyeleri arasında özel şirketler yer almasına rağmen bu kooperatifler kamusal kar-amaçsız işletmelerdir. Bu iki kamu işletmesi arasındaki sıkı iş birliği ilginç bir örnektir, teknik ve yönetsel kaynak yanında bilgi ve deneyim paylaşımına giden bu iki işletme de, verdikleri hizmeti ortalamanın altında bir tarife ile fiyatlandırmaktadır. İki işletmenin de kararlı bir şekilde kendilerini sürdürülebilir ve entegre nehir havza yönetimine adanmış olmaları özellikle dikkate değerdir. İşletmeler su arıtma tesisinin devamlılığını sağlamakta ve buna ek olarak yeraltı kanalları inşası, yeraltı suları ve nehirlerin yönetimi, suya yeniden doğal özelliklerini kazandırma, sel önleme vb. gibi konularla da ilgilenmektedirler. AB Su Çerçeve Direktifi geliştirilmeden çok önce bile, bu işletmeler buldukları havzayı bütüncül bir yaklaşım ile yönetmekte idiler. Lippe ve özellikle Emscher nehirleri çok uzun bir zaman sanki Avrupa'nın en büyük sanayi bölgesi olan Ruhrgebiet'in açık kanalizasyonu olarak kullanılmaktaydı. Söz konusu iki kooperatif, bu atık kanallarını doğal havzalara dönüştürme yolunda

başarılı bir çalışma sergilediler ve artık bugün bu nehirler yoğun bir nüfusun yaşadığı bir bölgede, yeşil teneffüs alanları olarak önemli rol oynar hale geldiler.

Bugün bu iki işletme de su ve kanalizasyon hizmetlerinin satılmasına aktif olarak engel olmakta ve buralarda çalışanlar özelleştirmeyi dayatan bölgesel yasayı protesto gösterilerine katılmaktadır. Buna karşın, özel hukuka tabi olan küçük alt kuruluşlar aracılığı ile işletmelerin kendilerinin birer piyasa oyuncusu olarak davranmaya başladığı görülmektedir. İki işletme de 1990'ların ortalarından bu yana, "Emscher Wassertechnik" ve "Lippe Wassertechnik" adlı alt işletmeleri eliyle danışmanlık, mühendislik ve işletim hizmetleri sunmaktadırlar.¹⁵

g. Gramastetten (Avusturya)

Küçük ölçekli su kooperatifleri kamusal su işletmelerinin özel bir örneği olarak düşünülebilir. Avrupa ülkeleri arasında bu tip bir su yönetiminin en önemli rolü üstlendiği ülke Avusturya'dır. Bu ülkede kırsal alanda yaşayan vatandaşlara su hizmeti, beş binden fazla su kooperatifi aracılığı ile götürmektedir.¹⁶ Hükümetin ademi merkezîyetçi su hizmeti yönetimini teşvik ettiği Oberösterreich federal bölgesinde, nüfusun yüzde onundan fazlasına bin beş yüz kooperatif hizmet vermektedir. Bunlardan bir tanesi de Wassergenossenschaft Gramastetten'dir. Kooperatif 1947'de kurulmuştur ve yaklaşık iki bin kişiye içme suyu sağlamaktadır. Üyelik gayrimenkul veya dairesi sahipliğine bağlanmıştır ve kooperatif ağına erişim için 1820 Avro'luk bir bağlantı ücretinin ödenmesi zorunludur. Kooperatifin üye sayısı 2008 yılında 569 idi. Kooperatifin çalışması vb. gibi ilgili bütün bilgi herkes tarafından erişilebilir durumdadır ve önemli kararlar bütün üyelerin katıldığı genel kurulda alınmaktadır. Yönetimsel işlerin tamamı ve teknik işlerin çoğu gönüllülük esasına göre yürütülmektedir. Su kooperatifleri bölgesel birliği gönüllüler için uzmanlık, kalite kontrol ve eğitim desteği sağlamaktadır. Şebekedeki suyun kalitesi yüksektir ve fiyatlar ortalamasının çok altında seyretmektedir. Katı bir kar-amaçsız işletme ilkesi, yerel su kaynaklarının kullanımı ve gönüllülüğe dayalı düşük yönetim giderleri gibi unsurlar ucuz fiyatların arkasında yatan sebeplerdir.

Wassergenossenschaft Gramastetten güçlü bir katılım perspektifi ile yürütülen yerel su yönetimlerine verilebilecek güzel bir örnektir. Kar-amaçsız ve dayanışmaya odaklı çalışma ilkeleri burada temel olmaktadır. Çoğu kooperatif yüz üyenin altında iken, beş yüz atmış dokuz üyesi ile Wassergenossenschaft Gramastetten Avusturya'nın en büyük kooperatif-lerinden bir tanesidir. İnsanların kendilerine ait evlerde yaşadıkları ve her hanenin üye yapılabildiği boyutlardaki böylesi özerk ve özyönetime dayalı bir su temini sistemi ilerici, kamusal ve demokratik su yönetimine iyi bir örnek olmaktadır. Böyle bir örneğin daha büyük ölçeklere taşınmasında zorluklarla karşılaşılacağı tahmin edilebilir.¹⁷

h. Malmö ve Lund (İsveç)

1994 yılında muhafazakar çoğunluk altında İsveç'in üçüncü büyük şehri olan Malmö kamusal su idaresini özelleştirme kararı aldı ve uluslararası bir ihale açtı. İşçiler, işletme yönetimi ve muhalefetteki Sosyal Demokrat partiden bazı politikacılar özelleştirme kararına karşı direndiler ve sendikanın da yardımı ile kamu işletmesinin kendisi ihaleye bir teklif sunması sağlandı. Direniş karşısında, ihale hakkındaki nihai karar ertelendi ve su meselesi aynı yıl içinde düzenlenen belediye seçimleri için de kritik bir hal aldı. Sosyal Demokrat parti seçimlerden galip çıktı ve belediye başkanı özelleştirmeyi durdurarak en düşük teklifi veren İngiliz Anglian Water şirketine imtiyaz vermeme kararı aldı.¹⁸ Böylece su kamu elinde kalmış oldu.

Fakat Malmö örneği sadece suyun özelleştirilmesine karşı gösterdiği başarılı bir direniş ile dikkat çekmekle kalmıyor. Diğer bir çok belediye işletmesi gibi Malmö belediyesi su işletmesi de vatandaşlarına ucuz ve kaliteli su hizmeti sağlamakta. Bunun yanında Stokholm ve Göttenburg'daki kardeş su işletmeleri ve İsveç Su ve Atık Su Derneği ile bir araya gelerek daha önce ilga edilen İsveç Su Geliştirme Ajansı'nın yeniden kurulmasına katkıda bulunmuştur. Bu kamu kurumu diğer ülkelerde su ve kanalizasyon hizmetleri veren kamu kurumlarına bilgi ve deneyim transfer etmek, ve böylece hizmetlerini geliştirmelerine destek olmak amacı ile kurulmuş idi.¹⁹ Ocak 2008'de Malmö komşu şehir Lund ile yeni bir işbirliği başlattılar. İki belediye kaynak ve bilgi paylaşımına gitmeyi ve bir kamusal su federasyonu olan VA SYD'yi kurmaya karar verdiler. Şu anda her iki şehre su ve kanalizasyon hizmetleri VA SYD tarafından verilmektedir. Fakat iki belediye de kendilerine ait mülkler, bunların bakımı ve tarifeler üzerindeki özerk kontrollerini korudukları ve kendilerine ait su ve kanalizasyon komiteleri sürekliliğini koruduğu için işletme hala dolaysız olarak kamu denetimine tabidir. İki kurumun personeli federasyonunun kurulma sürecine katılmıştır ve belediye işçileri sendikası Kommunal, süreci 'hizmet kalitesini ve işçilerin pozisyonlarını geliştirecek bir kamu-kamu ortaklığı projesi' olarak değerlendirerek desteklemiştir.²⁰

i. Cordoba (İspanya)

Cordoba güney İspanya'da özerk Andalusia bölgesinde kurulu ve yaklaşık 315 bin nüfusa sahip bir şehirdir. Şehirde su hizmetleri, 1969 yılından bu yana, bir kamu işletmesi olan EMACSA tarafından verilmektedir. İşletme yüksek kalitede suyu kullanıcılara düşük fiyattan ulaştırmaktadır. Bunun yanında EMACSA çalışmalarında özellikle çevresel performansını geliştirmeye odaklanmaktadır. Bunun sonucunda ise şebekenin gelişimi için yapılan yıllık yatırım miktarı yükselmekte, kaçaklar azalmakta ve yürütülen bilinçlendirme kampanyaları sayesinde gereksiz su tüketiminin önüne geçilebilmektedir. Su toplama ve depolama altyapısının sorumlu planlanması, mevsimsel olarak aşırı farklılıklar gösteren su tüketimi ile başa çıkmaya yardımcı olmaktadır. Bu sayede Cordoba 1995'de yaşanan ciddi kuraklık sırasında bütün Andalusia bölgesinde su teminini kesmeyen tek şehir olmuştur. Ve kamuoyu yoklamaları da göstermektedir ki, EMACSA'nın bu performansından bölge sakinleri de oldukça memnundur.

Burada üzerinde durmaya değer bir nokta işletmenin yönetim yapısıdır. 1979'dan bu yana işletme yaygın şekilde kabul gören ve iyi işleyen bir katılımcı yönetim mekanizması uygulamaya gelmektedir. Çoklu bir üyelik yapısına sahip olan yönetim kurulu bütün ana kararların alınmasından sorumludur. Belediye seçimlerinin sonuçlarından ve çoğunluklardan bağımsız olarak, konseydeki üç politik grubun her biri kurula iki üye atar. Buna ek olarak en büyük iki sendika ikişer üye daha atar ve diğer bir üye de sivil toplum hareketleri konseyi -vatandaşların yüzde on üçüne yakınının örgütlendiği bu yerel mahalle örgütlenmeleri önemli bir rol oynamaktadırlar- tarafından atanır. EMECSA'nın müdürü aynı zamanda şehir konseyinin de başkanı ve mali denetmenidir ve yönetim kurulu toplantılarına oy hakkı olmaksızın katılır. Bu katılımcı yapı, yetkisi olmayan vatandaşların da karar alma süreçlerini takip edebilmelerine ve örneğin alternatif bir görüş ileri sürerek sürece müdahale edebilmelerine fırsat veren bir şeffaflık ile karakterize olmuştur. İşletmenin bu katılımcı pratiği Mart 2008'de Andalusian Tüketiciler Derneği Fecua tarafından da resmi olarak takdir edilmiştir.²¹

j. Provincia de Sevilla (İspanya)

Consortio Provincial de Aguas de Sevilla 2003 yılında, birleşik bir kamu kuruluğu olarak kuruldu. Bir milyon yedi yüz bin nüfuslu Sevilla şehrindeki 104 belediyenin 92'sini temsil eden Consortio bünyesinde: su, kanalizasyon ve su döngüsü yönetimi işlerinden sorumlu yedi kamu kurumunu barındırmaktadır. Belediyelerin çoğu su hizmetlerini doğrudan kendileri idare ederlerken, bazı servisler imtiyaz aracılığı ile Consortio'ya aktarılmıştır. Daha az sayıda küçük boyutlu hizmet ise yine imtiyaz ile özel şirketlere devredilmiştir, fakat kuruluğu bunları tekrar kamu eline almak için yürüttüğu pazarlıklar devam etmektedir. Gelecekte Consortio farklı su kurumlarını bir kamu kurumu çatısı altında toplamayı planlamaktadır. Bu yapı sadece dağınık işletmeleri bir araya getirerek il düzeyinde koordine edilmiş bir kamusal su politikası belirlemeyi değil, aynı zamanda altyapı ve sürdürülebilir su kaynakları alanında da iddialı bir karma yatırıma girişerek hizmet kalitesini artırmayı planlamaktadır. Bunlara ilaveten Consortio, kendisini il sınırları dışında da su hizmetlerinde gelişime katkı yapmakla sorumlu tutmaktadır. Bu yüzden özelleştirmelere ve kamu-özel ortaklıklarına karşı bir alternatif olan kamu-kamu ortaklıkları ile gelişmekte olan ölkelerdeki su projelerini de desteklemektedir. Diğer ortakları ile birlikte Consortio, Cezayir'in Tindouf şehrindeki mülteci kampları için geliştirilen kalkınma projelerinde önemli bir rol oynamıştır. 1975'den beri bu kamplarda yaşayan 170.000 Sahrawi mültecisine içme suyu ulaştıran şebekenin geliştirilmesine katkıda bulunmuştur.

İtalya'da ilerici kamusal su yönetimi için devam eden bir kampanya

1994 yılına kadar İtalya'da su hizmetlerinden belediyeler sorumlu idi. "Legge Galli" denilen ve parçalara bölünmüş işletmeleri büyük bölgesel üniteler altında birleştiren yeni yasanın geçmesi ile bu durum değişmiştir. Yasa resmi olarak özelleştirme zorunluluğu getirmese de, kamu işletmelerini hisse sahipleri olan özel şirketler gibi yapılanmaya itmektedir ve belediye kolektifleri bu şirketlerin özel mi yoksa kamusal mı olacağına karar verme yetkisi ile donatılmışlardır. Maliyetlerin tamamen hizmet fiyatları ile karşılanmak zorunda olması ve ayrıca bu fiyatların yüzde 7'lik sermaye faizini de karşılaması gerektiği için, hizmetin ticarileştirilmesi neredeyse kaçınılmaz olmaktadır. Bu nedenle şu an için İtalya'da ilerici bir su hizmeti saptayabilmek mümkün değildir. Fakat teslim edilmesi gereken bir şey vardır, o da toplumsal muhalefetin yeni ve ilerici bir su yasası için geliştirdiği harekettir. İtalya'da işletmeler şu anda şebekelere minimum düzeyde yatırım yapmaktadır ve bu nedenle ölkedeki kayıp-kaçak oranları Avrupa'nın en yüksek seviyesi olarak saptanmaktadır.²² Toplumsal hareketler ise birçok kamu idaresini duyarsızlık ve derin bir bürokrasiye saplanmakla suçlamaktadırlar. Böyle olunca, bu yapıların yerine, katılımcı ve sorumluluk sahibi bir su yönetimi modeli getirmeyi ana hedef olarak belirlemişlerdir. Su hareketleri 2007 yılında daha önce gerçekeştirdikleri bölgesel faaliyetlerin devamı olarak halktan yana bir su mevzuatı için yeni bir süreç başlatmışlar ve bu çerçevede yeni bir su yasasının geliştirilmesi için 400.000 imza toplamışlardır.²³ Yasa önerisinde su çevrimi yönetiminin dayanışma ve sürdürülebilirlik ilkelerine uygun olarak, demokratik ve kamusal bir şekilde gerçekeştirilmesi öngörülmektedir. Buna göre, tüm altyapı kamuya ait olmalı ve özelleştirilen kısımlar yeniden belediyeleştirilmelidir, ayrıca günde kişi başına en az 50 litre su ücretsiz olarak temin edilmelidir. İlaveten diğer ölkelerdeki kamusal ve kar-amaçsız su hizmeti sistemlerinin gelişimine de yardımcı olacak, ulusal bir dayanışma fonu oluşturulmalıdır. Bu fonun kullanılan her bir metre küp suyun ve şişelenmiş suların satış fiyatı üzerinden uygulanacak yüzde birlik bir tarife artışı ile finanse edilmesi öngörülmektedir. Yasa önerisi su yönetimine dair herhangi bir model tanımlamamaktadır fakat bu yapıların yerel

ölçekte katılımcı ve demokratik süreçler içinde geliştirilmesi gerektiğine işaret edilmektedir.²⁴ Halen parlamentoda görüşülmekte olan bu yasa belediyelere su yönetimi için ilerici kamu modelleri geliştirme şansı verecek niteliktedir. Örneğin Marche bölgesinde bir sahil kasabası olan Grottamare gibi katılımcı bütçe geleneği olan yerleşim yerlerinde bu demokratik deneyim su yönetimine de yansıtılabilecektir. şu anda bu belediye de suyun özelleştirilmesine karşı aktif bir kavgaya vermektedir, fakat “Legge Galli” yüzünden mevcut ilerici su yönetimi fikirleri uygulamaya geçirilememektedir.

3. Özet: Başarılı uygulamalar ve sınırlılıkları

Bu metinde yer verilen örnekler ile Avrupa’da varolan başarılı kamusal su işletmeciliği uygulamaları ve bunların farklı kurumsal ve politik yapılar eliyle nasıl başarılığı gösterilmektedir. Belirlediğimiz kriterler ışığında yapılacak bir değerlendirme ile, verilen bu örneklerin güçlü yanları ve sınırlılıkları daha net görülebilecektir.

Avrupa’daki kamusal su işletmelerinde görülen en güçlü iki özellik evrensel hizmet anlayışına olan adanmışlık ve bu adanmışlığın gereklerini yerine getirebilecek düzeydeki kapasiteleridir. Bir diğer olumluluk ise bu işletmelerde su ve kanalizasyon hizmetlerinin kalitesi üzerine yapılan vurgudur. Bir çok örnekte musluk suyunun kalitesinin kaynak suyu ile rekabet eder düzeyde olduğu görülmektedir; atık su arıtması, doğal su sistemine verilen önemi gösterir derecede yüksek bir tekniğe dayalı olarak yapılmaktadır. Özellikle Almanya’dan verilen iki örnek bu yönde iyi bir perspektif sunmaktadır. Bunların yanında Avrupa’nın daha başka bir çok şehirlerinde benzeri uygulamalar görülmektedir. Bir diğer olumlu bulgu ise sürdürülebilir su yönetiminin gerekliliğine yönelik yüksek bir bilincin gelişmiş olmasıdır. Viyana, Münih ve Amsterdam adları burada anılmalıdır. Bu büyük şehirlerde kamu işletmeleri, milyonları bulan sakinlerine su hizmeti götürürken aynı zamanda doğal su döngüsünü koruma konusunda da iddialı programlar yürütebilmektedir. Bu işletmeler aynı anda hem kar amacı olmadan düşük fiyatla hizmet sunarken hem de doğaya karşı yüksek bir duyarlılık gösterilebileceğine dair iyi birer örnektir.

Daha zor bir konu ise sosyal bir sorun olan suya ulaşım meselesidir. Evrensel hizmet Avrupa’da esas olarak görülen ve neredeyse tamamen gerçekleştirilmiş bir ilke iken, bu ilkenin sosyal yönü genelde pratiğe yansıtılmamaktadır. Hemen her yerde temin ve arıtma maliyetleri tamamen kullanım fiyatı içine dahil edilirken kişilerin mali durumları göz önünde bulundurulmaz. Maliyetin tamamının karşılanması ilkesi, genel olarak, diğerlerinin yanında Avrupa Birliği Su Direktifi gibi, mevzuat tarafından tanımlanır. Bu yüzden su işletmeleri için bu konuda farklı bir şey yapmak zordur. Bir çok kullanıcı için su faturasının bütçe içindeki payı küçük olacağından, ilk bakışta sosyallik kriteri Avrupa için ihmal edilebilir bir kriter gibi gözükabilir. Hatta böyle bir uygulamanın tasarrufu teşvik ederek olumlu bir rol oynayacağı dahi iddia edilebilir. Fakat bu kişinin durduğu yere göre değişen bir şeydir. Düşük gelirli bir hane için gelirinin yüzde beşini suya vermek ihmal edilebilir bir şey değil, ciddi bir yük demektir. Bu konuya işaret eden tek örnek, ödenemeyen fatura borçlarının silindiği ve minimum miktar suyun kullanıcılara ücretsiz sağlandığı Dikili örneğidir. Diğer bir taraftan, Dikili Belediye Başkanı’nın bu uygulamasından dolayı mahkemeye verilmiş olması, sosyal bir su hizmeti finansmanının neoliberal politik şartlar altında ne derece zor bir iş

olduğuna işaret etmektedir. Bu yzden, İtalya'da devam eden kampanya kritik bir önemdedir. Ki orada, toplumsal hareketler tarafından önerilen su yasağı sosyal taleplere güçlü bir gönderme yapmaktadır. Bu sadece günde kişi başına 50 litre suyun ücretsiz verilmesi talebinde değil, fiyatlandırılma yapılırken kişinin geliri ve hanenin büyüklüğünün de dikkate alınması uygulamasında görülebilir. Eğer bu halktan yana mevzuat hayata geçer ise bu tam anlamı ile gerçek bir geri dönüş ve Avrupa su sektörünü teslim almış olan neoliberal politikalara büyük bir meydan okuma olacaktır.

Bu örnek bize ilerici bir su mevzuatının ne derece önemli olduğunu göstermektedir. İtalyan hareketlerinin gösterdiği inisiyatif mevcut olanakların ana hatlarını vermektedir. Hollanda'da hazırlanan su yasağında ve Viyana eyalet anayasasının su ile ilgili bölümlerinde ve su işletmesinin tüzüğünde bazı olumlu adımlar atılmış olsa bile, Avrupa'nın hiç bir yerinde henüz İtalyan'da talep edilenler kadar ilerici bir su yasağı yürürlükte değildir. Buna rağmen varolan bu olumlu mevzuata Hollanda ve Viyana dışında İsviçre'ye bağlı bir kanton olan Cenevre diğer bir örnek verilebilir. Cenevre halkı 2006 yılında yapılan referandum sonucunda su temini ve dağıtımının kamu tekelinde olması gerektiğini öngören bir paragrafı anayasaya sokmayı başarmıştır. Ve 2007 yılında altı farklı İsviçre belediyesi, suyun kamuya geçmesini destekleyen ve suyla ilgili en önemli kararların katılımcı süreçlerde alınmasını öngören ACME deklarasyonunu imzalamışlardır.²⁵ Dahası, bu şehirler uluslararası dayanışma faaliyetleri gerçekleştirmek istediklerini de deklare etmişlerdir. Bu sözlerin somut gerçeğe dönüşüp dönüşmediğinin takip edilmesi gerekmektedir.

Amsterdam, Malmö ve Sevilla örnekleri kamusal su işletmeleri arasındaki dayanışmanın nasıl olanaklı olabileceğini göstermektedirler. Bilgi ve becerilerin satışı yerine karşılıklı paylaşım, dünya genelinde su hizmetlerini yeniden inşa etmeye yarayacak veya verili olanı güçlendirecek bir araç olabilir. İtalyan su hareketlerinin önerdikleri dayanışma fonu bunu örgütlemenin bir diğer yoludur.

Demokratik yapılar ve denetim konusu can alıcı bir konudur. Analiz edilen bir çok örnekte, kamu işletmeleri bir şehir konseyi, belediye idaresi veya bir yerel hükümet tarafından kontrol edilmektedir. Bütün bu örneklerde insanlar yönetime ve karar alma süreçlerine dolaylı olarak ve temsili demokrasinin -yerel seçimler gibi- mekanizmaları aracılığı ile katılmaktadırlar. Fakat seçim gibi bir mekanizma ile işletmenin stratejisini etkileme olanağı son derece sınırlı, nerede ise imkansızdır. Yani şekilsel olarak demokratik bir süreç vardır, fakat insanların karar-alma mekanizmasına aktif olarak katılmalarına imkan yoktur. Uygun katılım olanağı vermeyen mekanizmaların ise insanların ihtiyaçlarını ne derece etkin karşıladığını değerlendirebilmek mümkün olmayacaktır. Bu durumun istisnası, yönetimde sendika ve sosyal hareketlere yer veren Grenoble ile, bazı sivil toplum örgütlerini işletmenin yönetimine dahil eden ve açık ve resmi bir danışma mekanizması tesis edilen Cordoba örnekleridir. Ayrıca Gramastetten'de görüldüğu gibi küçük ölçekli kooperatiflerin su yönetiminde direk demokrasinin işleyebileceği yapılar kurabilmesi mümkün olmaktadır. Fakat böylesi mekanizmaların büyük ölçekli işletmeler için uygulanabilir olup olmadığu örneklerin sınırlığı nedeni ile belirlenememektedir. Elimizde, büyük kooperatif örneği olarak, yalnızca üyeleri arasında belediyeler ve büyük sanayi şirketleri bulunan Emschergerossenschaft ve Lippegerossenschaft işletmeleri bulunmaktadır. Bu işletmelerde demokratik denetim ve vatandaş katılımı son derece düşük ve dolaylı şekilde gerçekleşebilmektedir, bu da kurulu temsil mekanizmaları aracılığı ile olmaktadır.

Su işletmeleri katılımcı demokrasi anlayışına dayalı bir karar alma mekanizması üzerinde nasıl yeniden inşa edilebilirler sorusuna cevap verebilmek için elimizdeki örnekler bize çok az bir katkı sunmaktadırlar. Bu çok önemli bir soruna daha geçerli çözümler bulabilmek adına daha fazla çaba harcamamız gerektiği açık. Geride kalan yıllarda Latin Amerika'da bazı ilginç katılımcı karar alma modelleri geliştirildiğini biliyoruz. Öyle görünüyor ki bu alanda Avrupa'nın diğer kıtalarda edinilen deneyimlerinden çok şey öğreneceği çok şey olabilir.

4. Genel görünüm: Suyun özelleştirilmesi ve ticarileştirilmesine karşı ilerici alternatifler üzerine tartışmayı derinleştirme ihtiyacı

Bu metinde kamusal su işletmelerinin performanslarını ölçmek üzere bir kriterler seti geliştirdik. Su hizmetleri üzerindeki ağır özelleştirme ve ticarileştirme baskılarına rağmen, geniş ölçüde farklılıklar gösteren ve belirlediğimiz kriterlere uyan bir çok kamusal işletmenin var olduğunu ortaya koyduk. İncelenen vakalar ve İtalya'daki kampanya, Avrupa'da özelleştirmeye karşı duran ve kamusal su hizmetlerinin gelişimi için mücadele eden hareketler için ilham verici örneklerdir. Örnekler suyun sorumlu ve demokratik olarak yönetilmesi anlamında yöntem farklılıkları göstermektedirler. Ne var ki, bu örnekler kopya edilmesi istenen veya edilebilecek veya başka yerlerde aynen uygulanabilecek modeller değildirler. Bunun iki nedeni vardır. İlk olarak bu örneklerin hepsi de verilen temel kriterlere göre önemli sınırlılıklar göstermektedirler. İkincisi ve daha önemlisi, başarılı kamusal su yönetimi yöntemleri gerçeklikten kopuk şekilde geliştirilebilecek şeyler değildirler. İlham dışardan gelebilir, fakat su kaynaklarını yönetmek için gereken en uygun modeller veya şebeke formları sadece yerel ölçekte, verili toplumsal güçler ve koşullar hesaba katılarak geliştirilebilir. Bunun da ötesinde varolan başarılı örneklerin daha ileriye götürülmeleri, geliştirilmeleri, değişen koşullara, ihtiyaçlara ve önceliklere uygun hale getirilmeleri gerekmektedir. Bu nedenle ilerici kamusal su yönetimi devamlı bir reform süreci anlamına da gelmektedir. Verilen bütün örnekler benzeri bir sürecin geçici sonuçlarıdır.

Bütün iyi performans ve şöhretlerine rağmen burada sergilenenler savunmasız kurumlardır ve her an özelleştirme ve ticarileştirme baskılarına maruz kalabilirler. Stockholm Vatten AB. İsveç'in en büyük kamusal su işletmesi, bu metne eklenebilecek iyi bir örnektir. Bu işletme uzun yıllar boyunca su kaynaklarını yönetirken gösterdiği bütünsel yaklaşım ve -yetki sınırları dışında bulunan insanlara dahi- yüksek kalitede su götürmeye gönül vermiş olması ile örnek alınacak bir işletme idi. Kurduğu iki kar-amaçsız kamu-kamu ortaklığı, Stockholm Vatten Latvia'dan Riga ve Litvanya'dan Kaunas şehirlerinde yeni modern arıtma tesislerinin inşasına ve varolan altyapının geliştirilmesine yardım etmişti. Fakat Aralık 2006'da Stockholm'un sağcı şehir konseyi işletmeyi yeniden organize etme kararı verdi ve bu karar ile iş kayıpları, yatırımın düşmesi ve dış kaynak kullanımının eşlik ettiği ticarileşme süreci başlamış oldu.²⁶ Bu örnek mükemmel ve çok başarılı bir performansla sahip su işletmelerinin bile nasıl ideolojik eğilimli saldırıların hedefi olabileceğini göstermektedir.

Neoliberal saldırılar karşısında ilerici kamusal su yönetimi modellerinin savunulup geliştirilmesi gerekmektedir. Bu saldırılar; içinde su hareketlerinin, sendikaların, çevrecilerin ve politik grupların önemli bir rol oynadığı politik mücadeleleri tetiklemektedir. İtalya'daki çabalar, Avrupa'da bu mücadelenin nasıl ceyeran ettiğini gösteren ilham verici örneklerin sadece bir tanesidir. Grenoble'deki deneyim de, hareketlerin su konusunda tutarlı ve uzun soluklu bir şekilde mobilize olduklarında nasıl başarılı olabileceklerini göstermektedir. Umudumuz şu

Kamusal Suyu Geri Talep Etme Ağı tartışma metni

ki bu metin varolan ilerici kamusal su yönetimleri üzerine bilinenlere ve bu deneyimlerin ötesine geçen fikirlere dair bir katkı yapsın. Arzumuz ise Avrupa'da ilerici su yönetiminin nasıl bir görünüm alması gerektiği konusunda politik, sosyal ve profesyonel alanlarda ciddi ve sağlam bilgiye dayalı bir tartışmayı teşvik etmek. Konu üzerinde daha ileri giden çalışmalar yapmayı ve hareketlerimiz içindeki tartışmaları derinleştirmeyi umuyoruz, bu yüzden de metnin okuyucularını ellerindeki bilgileri çalışma grubumuza ulaştırmaya, bildikleri örnekler hakkında bizleri bilgilendirme ve bunları rapor etmeye davet ediyoruz.

Notlar ve referanslar:

- ¹ Ayrıntılar için bkz. Emanuele Lobina ve David Hall (2001) *UK Water privatisation – a briefing. PSIRU Raporu* (İndirme tarihi 10.08.2008, URL: <http://www.psiru.org/reports/2001-02-W-UK-over.doc>).
- ² Bu durum 1113 Fransız işletmesini karşılaştıran zengin bir çalışma ile ortaya koyulmuştur: Eshien Chong ve diğ. (2006) "Public-Private Partnerships and Prices: Evidence from Water Distribution in France," *Review of Industrial Organization* 29, no. 1.
- ³ Örneğin bir Alman enstitüsü olan Dimap'ın yaptığı kamuoyu yoklaması göstermiştir ki, Ocak 2008 itibari ile sadece yüzde on üç'lük bir kesim özelleştirme taraftardır.
- ⁴ Diğer örnekler için bkz. www.remunicipalisation.org.
- ⁵ Elmar Altvater (2004) "What Happens When Public Goods are Privatized," *Studies in Political Economy*, no. 74.
- ⁶ Bettina Köhler (2008) "Wasserwirtschaft im Kontext der Debatten um öffentliche Güter und gesellschaftliche Wasserwirtschaft," in *Wasser: Kommerzialisierung eines öffentlichen Gutes*, ed. Wasserkolloquium, *Texte // Rosa-Luxemburg-Stiftung* ; 41, Berlin: Dietz.
- ⁷ Altvater, "What Happens When Public Goods are Privatized" .
- ⁸ Bu yasal statünün detayları hakkında ve neden Grenoble'nin bu seçimi yaptığını dair bilgi için bkz. Emanuele Lobina (2006) *D21: Watertime case study - Grenoble, France* (İndirme tarihi 05.06.2007 URL: http://www.watertime.net/docs/WP2/D21_Grenoble.doc).
- ⁹ Grenoble üzerine daha fazla bilgi için bkz. David Hachfeld (2008) *The Remunicipalisation of Water – Some Reflections on the Cases of Potsdam and Grenoble, "The Public - Alternatives to Privatisation" temalı çalışmaya sunulan metin, Attac Avrupa Yaz Üniversitesi, 1-6 Ağustos 2008, Saarbrücken* (İndirme tarihi 02.09.2008 URL: <http://www.who-owns-the-world.org/wp/wp-content/uploads/2008/08/attac-summer-school-hachfeld.pdf>) ve Lobina, Emanuele (2006) *D21: Watertime case study - Grenoble, France*. (İndirme tarihi 05.06.2007, URL: http://www.watertime.net/docs/WP2/D21_Grenoble.doc).
- ¹⁰ Bkz. www.remunicipalisation.org.
- ¹¹ Su Kurulları Hollanda'da 13. yüzyıldan beri varolan ve su yolları, barajlar, denizden kazanılmış araziler, yüzey suyu kalitesi vb. gibi ilgili işlerden sorumlu özel ve bağımsız yönetsel organlardır. Bu organlara kendi seçimlerini düzenleme ve harcamaları için vergi toplama yetkisi verilmiştir.
- ¹² Olivier Hoedeman der., Clare Joy asis. (2006) *Public Water for All - the Role of Public-Public Partnerships. 'Reclaiming Public Water' tartışma metni, March 2006, Transnational Institute ve Corporate Europe Observatory* (İndirme tarihi 02.09.2008, URL: <http://www.tni.org/water-docs/pubwaterforall.pdf>).
- ¹³ Klaus Lanz (2005) *D34: WaterTime case study - Munich, Germany* (İndirme tarihi 12.08.2008 URL: http://www.watertime.net/docs/WP2/D34_Munich.doc).
- ¹⁴ Bkz. <http://www.wien.gv.at/wienwasser/versorgung/charta.html>
- ¹⁵ Daha fazla bilgi için bkz. kooperatiflerin internet siteleri: www.portal-eglv.de.
- ¹⁶ Wilfried Schönböck et al. (2003) *Internationaler Vergleich der Siedlungswasserwirtschaft, Informationen zur Umweltpolitik* ; 153 (Wien: Kammer für Arbeiter und Angestellte).
- ¹⁷ Wassergenossenschaft'in resmi sitesinde daha fazla bilgiye ulaşılabilir: <http://wassergenossenschaft.sein.at>.
- ¹⁸ Kommunal (2008) "A model for the future. The example of VA SYD – two towns cooperating on the vital resource of water" ve Mats Lannerstad (2003) "Country Report Sweden," in *Aqualibrium: European water management between regulation and competition*, der. Shahrooz Mohajeri ve diğ., Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- ¹⁹ Jan-Erik Gustafsson (2001) *Public Water Utilities and Privatisation in Sweden. EPSU Kamu Hizmetleri Konferansında sunulan metin, Brüksel 12 Aralık 2001* (İndirme tarihi 02.09.2008 URL: <http://www.psiru.org/epsuconference/Jan-ErikPresentationPaper.doc>) ve Olivier Hoedeman der., Clare Joy asis. (2006) *Public Water for All - the Role of Public-Public Partnerships. 'Reclaiming Public Water' tartışma metni, March 2006, Transnational Institute ve Corporate Europe Observatory* (İndirme tarihi 02.09.2008, URL: <http://www.tni.org/water-docs/pubwaterforall.pdf>).
- ²⁰ Bkz. Kommunal, "A model for the future. The example of VA SYD – two towns cooperating on the vital resource of water" .
- ²¹ Bu konu hakkında daha fazla bilgi için bkz. Observatorio de los Servicios Públicos (2005) *Cordoba. Watertime Case Study* (İndirme tarihi 04.09.2008, URL: http://www.watertime.net/docs/WP2/D17_Cordoba.doc), Enrique Ortega de Miguel and Andrés Sanz Mulas (2005) *Water Management in Córdoba (Spain): A Participative, Efficient and Effective Public Model* (İndirme tarihi 04.09.2008, URL: <http://www.tni.org/books/waterspain.pdf>).
- ²² Örneğin Abruzzo bölgesinde kayıp-kaçak oranı 57% dir. Augusto De Sanctis ve Antonio Senta (2005) *Abruzzo, Italia: A Struggle in Defence of Water and for Citizens' Participation* (İndirme tarihi 04.09.2008, URL: <http://www.tni.org/books/wateritaly.pdf>).
- ²³ Bkz. www.acquabenecomune.org/.
- ²⁴ Yasa önerisinin tam metni için bkz.: www.acquabenecomune.org/IMG/pdf/Testo_definitivo_legge_acqua.pdf.
- ²⁵ ACME küresel bir su sözleşmesi için mücadele veren uluslararası bir derektir. ACME-İsviçre'nin internet sitesi bkz. <http://www.acme-suisse.ch/>.
- ²⁶ Jan-Erik Gustafsson (2007) *Stockholm Water Company is threatened by an ideological saving politics* (İndirme tarihi 14.08.2008, URL: http://attac.se/file_download/791). Riga ve Kaunas kamu-kamu ortaklıkları hakkında bilgi edinmek için bkz. David Hall ve Emanuele Lobina (2006) *Public-Public Partnerships as a catalyst for capacity building and institutional development: Lessons from Stockholm Vatten's experience in the Baltic region. PSIRU-Raporu. IRC ve UNESCO-IHE'nin düzenlediği Sürdürülebilir Su ve Artıma Temini Sempozyumu'na sunulan bildiri, Hollanda, 26-28 Eylül 2006* (İndirme tarihi 18.07.2007, URL: <http://www.psiru.org/reports/2006-09-W-PUPs.doc>).